

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ХАЛҚ ТАЪЛИМИ ВАЗИРЛИГИ
“БАРКАМОЛ АВЛОД” РЕСПУБЛИКА БОЛАЛАР ТЕХНИК ИЖОДИЁТ
МАРКАЗИ

**“БАРКАМОЛ АВЛОД” БОЛАЛАР МАРКАЗЛАРИ
ТЎГАРАКЛАРИДА ОЧИҚ МАШҒУЛОТ ЎТИШ
ЮЗАСИДАН ҚЎЛЛАНМА**

(тўғарак раҳбарлари учун)

ТОШКЕНТ-2015 йил

Ушбу тавсия “Баркамол авлод” республика болалар техник ижодиёт маркази директори Х.Зокирова раҳбарлиги остида тайёрланди

Муаллиф: А.Шамсиева – “Баркамол авлод” республика болалар техник ижодиёт маркази услубчиси

Такризчилар: С.Примкулова – “Баркамол авлод” республика болалар техник ижодиёт маркази гуруҳ раҳбари

Нашрга тайёрлади: Г. Раҳимова – “Баркамол авлод” республика болалар техник ижодиёт маркази услубчиси

Ушбу тавсия 2015 йил 11 майда ўтказилган Услубий кенгашда кўриб чиқилди ва нашрга тавсия этилди.

4 - сонли баённома

“Баркамол авлод” болалар марказлари қошидаги тўғаракларда очик машғулот ўтиш юзасидан қўлланма

Ёшлари кўп бўлган мамлакат келажаги бор юрт ҳисобланади. Ўзбекистонимиз ана шундай мамлакатлар сирасига киради. Ёшларимизни бугунги кун талаблари даражасида янги авлод - баркамол авлод қилиб тарбиялаш энг долзарб вазифалардан бири ҳисобланади.

Ўқувчи-ёшларимизни бугунги фикрлаши, дунёга янгича назар билан қараши уларнинг ҳам ижтимоий-иқтисодий, ҳам сиёсий, ҳам техникавий билимларга бўлган эҳтиёжи ўсганидан далолат беради. “Техникавий билим, мураккаб технологияни эгаллаш қобилияти маънавий баркамоллик билан, мустақил тафаккур билан бирга бориши керак. Ақлий заковат ва руҳий-маънавий салоҳият маърифатли инсоннинг икки қанотидир”. Президентимиз И.А.Каримовнинг ушбу сўзлари мактабдан ташқари таълимнинг нақадар аҳамиятли эканлигини кўрсатиб турибди.

Бугунги кун ёшларида меҳнат қилиш кўникмасини ҳосил қилиш, уларни касб-хунарга йўналтириш, шу билан бирга уларда маънавий-ахлоқий фазилатларни тарбиялаш каби масъулиятли вазифани амалга ошириш учун бевосита тўғараклар фаолиятини такомиллаштириш зарур.

Инсоннинг юзи унинг қалб кўзгуси бўлгани каби, тўғаракнинг қандай фаолият кўрсатаётганини тўлиқ очиб берувчи жараён - очик машғулотдир. Бунда тўғарак раҳбарининг ҳам педагогик, ҳам ташкилотчилик, психологик маҳорати яққол намоён бўлади.

Очик машғулот ўз номи билан “очик” жараён бўлгани боис, бундай машғулотга махсус тайёргарлик кўриш мақсадга мувофиқдир. Бунинг учун қуйидаги чора-тадбирлар босқичма-босқич амалга оширилади:

1. Машғулотнинг қуйида кўрсатилган моддий-техник таъминотини амалга ошириш зарур.

- тўғарак фаолиятига оид дастгоҳлар ва бошқа техник мосламалар;
- аудиовизуал ўқитиш воситалари;
- видеоматериаллар;
- ўқув-методик адабиётлар;
- иш ва ўқув қуроллари;
- хом ашё.

2. Қуйидаги қоидаларга машғулот давомида риоя этиш тўғарак раҳбари томонидан таъминланади:

- санитария-гигиена қоидалари (хонанинг тозаллиги, ёруғлиги, мебель жиҳозларининг тўғри жойлашуви, ўқувчиларнинг озодалиги ва ҳоказо);

- ёнғин хавфсизлиги қоидалари (ёриткичлар ва бошқа электр асбобларининг яроқлилиги);

- техника хавфсизлиги қоидалари (меҳнат қуроллари ва хом ашёдан тўғри фойдаланиш ва ҳоказо).

3. Психологларнинг фикрича, эшитиш орқали (маъруза тарзида) олинган маълумотнинг 1 ҳафтадан сўнг атиги 20 фоизи хотирада қоламан экан. Ҳам эшитиш, ҳам кўриш орқали олинган маълумотнинг эса 50 фоизи хотирада сақланаркан. Демакки, кўргазмалиликка асосланиб ўтказилган машғулотнинг таъсири 2,5 баробар ортади. Бунинг учун тўғарак раҳбари суратлар, слайдлар, кўргазмали моделлар, видеоматериаллардан кенг фойдаланиши зарур.

4. Машғулот давомида мавзунини кенг, эса қоларли даражада ёритишда компьютер техникасининг аҳамияти катта. Дейлик, “Автомодел” тўғарагида “Ёнгил автомашина моделини ясаш” мавзусида машғулот ўтишни режалаштирмоқчимиз. Даставвал, компьютерда автомобилнинг умумий кўриниши, проекциядаги тасвири, ишчи чизмаси, модел деталлари ҳамда ясаиш технологияси босқичма-босқич ёритиб берилади. Сўнг ушбу маълумотлар асосида модел устида иш олиб борилади. Болаларнинг қизиқишларини ошириш мақсадида “Бу нимадан ясалган” рукнидаги хужжатли фильмлардан лавҳалар намойиш этиш мумкин.

Очиқ машғулотни юқори савияда ўтказиш учун қуйидаги таълим методларидан фойдаланишни тавсия этамиз:

1. Маълумот берувчи таълим методлари:

- оғзаки баён қилиш, тушунтириш, маъруза;
- демонстрация, иллюстрация;
- муаммоли ҳикоя, ўзаро суҳбат.

2. Операцион таълим методлари:

- машқлар, лаборатория ва амалий ишлар;
- амалий тадқиқот ишлари.

3. Ижодий таълим методлари:

- адабиёт билан ишлаш;
- ишга алоқадор ўйинлар, инновацион ўйинлар;

- баҳс-мунозара, “шовкин гуруҳи”;
- ақлий хужум, ижодий диалог.

Қуйида очик машғулотнинг юқори савияда ўтишини таъминловчи инновацион технологиялардан мисоллар келтирамиз.

Ҳамкорликда ўқитишнинг «Биргаликда ўқиймиз» услуби

Ҳамкорликда ўқитишнинг «Биргаликда ўқиймиз» методи 1987йили Миннесот университети профессорлари Д.Жонсон, Р.Жонсонлар томонидан ишлаб чиқилган. Синф ўқувчилари 3-5 кишидан иборат кичик гуруҳларга ажратилади. Ҳар бир гуруҳ дарсда бажарилиши лозим бўлган топшириқни маълум қисмини бажаради. Гуруҳлар топшириқларнинг тўлиқ бажарилиш натижасида ўқув материалининг яхлит ўзлаштирилишига эришилади. Мазкур методнинг асосий принциплари-командани тақдирлаш, ўқувчиларга индивидуал ёндашиш, муваффақиятларга эришиш учун бир хил имкониятларни вужудга келтириш.

Ҳар ким ҳар кимга ўргатади

«Ҳар ким ҳар кимга ўргатади» услуби ўқувчиларга ўргатувчига айланиш, маълум билимларни ўзлаштиргач, ўртоқлари билан баҳам кўриш имконини берувчи ўқитиш услубидир. Бу услубнинг мақсади ўқувчиларга ўқитиш жараёнида зарур бўлган ахборот максимумини бериш, айти пайтда ўқувчида ахборот олиш ва беришга қизиқиш уйғотишдир. Шунингдек, ахборот ҳажмини олган ўқувчи маълум вақт давомида уни иложи борича кўпроқ ўртоқларига етказди.

Қўлланилиши:

- ўқувчиларда ахборот олиш ва беришга қизиқиш уйғотиш учун;
- ахборотни диққат билан эшитиш ва эслаб қолиш учун;
- шеригининг ахборотини тинглаб бошқа шерик ахтариши учун.

Афзаллиги:

- ўз фикрини лўнда баён этиш;
- тинглаш ва эслаб қолиш даражасини ривожлантириш;
- фанга ёки мавзуга бўлган қизиқишини уйғотиш.

«Икки қисмли кундалик»

Икки қисмли кундалик педагогик услуб бўлиб, ёзма нутқни ривожлантиради. Бу услуб ўқиб чиқилган мавзу бўйича тушунчаларни шахсий тажриба билан боғлашга имкон беради.

Мақсад: ўрганилаётган мавзуга қизиқиш уйғотиш, ёзма нутқни ривожлантириш.

Амалга ошириш босқичлари:

1-босқич. Ўқувчиларга олдиндан тайёрлаб қўйилган матн ўқиш учун таклиф этилади.

2-босқич. Ҳамма матн билан танишганига ишонч ҳосил қилиб, дафтарни вертикал чизиқ билан иккига бўлиш сўралади.

3-босқич. Ўқувчиларга, дафтарни чап томонига муаллиф цитаталар (ғоялари, фикрлари)ни ёққанларини (ёки ёқмаганларини) ёзишлари айтилади.

4-босқич. Ўнг томонга ўқувчи мазкур цитатага берилган ўзини изоҳини ёзади, яъни ўқилган матн ҳақидаги тушунчасини умумлаштириб беради.

5-босқич. Топшириқни шу қисми тугагандан кейин ўқувчиларга (ўз хоҳишига кўра) биттадан цитаталарни ва уларга ёзилган изоҳни ўқиш таклиф этилади. Цитата ва уларнинг изоҳи ўқилаётганда савол бериш ёки мазкур цитатага ўз изоҳини беришга рухсат этилади.

6-босқич. Ўқувчилар шерик (учликлар ёки кичик гуруҳлар) бўлиб ҳам ишлашлари мумкин.

Венн диаграммаси

Венн диаграмма-график кўринишда бўлиб, олинган натижаларни умумлаштириб, улардан бир бутун хулоса чиқаришга, икки ва ундан ортиқ предметни (кўриниш, факт, тушунча) таҳлил қилиш ва ўрганишда қўлланилади. Диаграмма икки ва ундан ортиқ айланани кесишмасидан ҳосил бўлади.

Мақсад: икки ва ундан ортиқ предмет ва тушунчаларни таққослашда, турли ва умумий томонларини аниқлашда билим ва кўникмаларни шакллантириш.

Амалга ошириш босқичлари:

1-босқич. Ўқувчилар (шериклари билан) икки доирани тўлдирдилар, ҳар бир доирага икки тушунча (предмет)ни эътиборли томонлари санаб ўтилади.

2-босқич. Ўқувчиларни кичик гуруҳларга (4-5 кишидан иборат) бирлаштириб, диаграммаларни таққослаймиз ва тўлдирамиз.

3-босқич. Кичик гуруҳ ўқувчиларига бу тушунчаларнинг (предмет, кўринишларнинг) умумий хоссаларини аниқлашни таклиф этамиз.

4-босқич. Бирон бир гуруҳ вакили ҳар бир тушунчанинг ўзига хос томонларини ўқийди. Бошқалар зарурат бўлганда уни жавобини тўлдирадilar.

5-босқич. Бошқа гуруҳ вакиллари икки тушунчани бирлаштирувчи (умумий) хусусиятларни ўқийди. Бошқалар зарурат пайдо бўлганда бу жавобларни тўлдирадilar.

Тўғарак раҳбари ақлий салоҳияти ҳамда ички имкониятларидан келиб чиққан ҳолда, очик машғулот учун таълим методларини танлаши керак. Очик машғулотнинг қизиқарли, замон талабига мос равишда ўтказилиши тўғарак раҳбарининг ўз ишини қанчалик пухта билиши, маҳорати ва ўз касбининг хақиқий устаси эканлигига бевосита боғлиқ.

Моҳир педагог ўқувчиларнинг машғулотда фаол иштирок этишига; ҳар бир бола шахсига индивидуал ёндашиб иш юритишга эришади; ноанъанавий ўқитиш методларини ўзининг иш фаолиятига тадбиқ этишга ҳаракат қилади.

Қуйида очик машғулот жараёнини амалга ошириш босқичлари намуна тарзида келтирилади. Машғулот ишланмасини тайёрлаш юзасидан берилган тавсияларга ҳар бир тўғарак раҳбари ижодий ёндашиши мақсадга мувофиқдир.

Очик машғулот ишланмасини тайёрлаш юзасидан тавсиялар

Машғулотнинг мақсади:

- таълимий мақсад: тўғарак аъзоларини баркамол шахс сифатида шакллантириш мақсадида касб-хунар сирларини ўргатиш, уларни тўғарак йўналиши тарихи билан таништириш, турли хил техник моделларнинг ясалиш технологиясини ўргатиш;
- тарбиявий мақсад: тўғарак аъзоларини эркин фикрлашга, меҳнатсеварликка, жамоа бўлиб ишлашга ўргатиш, маънавий-ахлоқий, ақлий, жисмоний, эстетик, экологик, ватанпарварлик, инсонпарварлик, тадбиркорлик сифатларини шакллантириб бориш;
- ривожлантирувчи мақсад: илмий-техникавий билимларга қизиқишларини ошириш, ўқувчи-ёшларнинг ижодий қобилиятини янада ривожлантириш.

II. Машғулотнинг жихозлари:

- кўргазмали воситалар (иш қуроллари, суратлар, слайдлар, тарқатма карточкалар, ...);
- иш жихозлари (хом ашё).

III. Машғулот жараёнини амалга оширишдаги таълим методлари:

- оғзаки баён қилиш, таҳлил қилиш, ...;
- савол-жавоб, баҳс-мунозара, ...;
- амалий машғулот, гуруҳларда ишлаш, ...

IV. Инновацион таълим методлари:

- Кластер;

- “БББ”;
- “Венн диаграммаси”;
- “Қарорлар шажараси” ва ҳоказо

V. Очiq машғулот жараёнини амалга ошириш босқичлари:

- ташкилий қисм - 5 дақиқа

Тўғарак раҳбари ўқувчилар билан саломлашиб, навбатчи ўқувчидан давоматни аниқлайди. Сўнгра техник ижодкорлик соҳасига алоқадор янгиликлар билан тўғарак аъзоларини таништиради.

- уй вазифасини текшириш ва хатолар устида ишлаш - 15 дақиқа

Уй вазифасини текшириш жараёнида бола психологиясини ҳисобга олиш зарур. Даб-дурустдан “нотўғр ибажарилган” деган баҳо болага оғир ботиши мумкин. Шу боис, психологияда “бутерброд” усули деб аталувчи усулдан фойдаланиш мақсадга мувофиқ. Яъни, аввал ютуқлар санаб ўтилади, сўнгра йўл қўйлиган камчиликлар исботи билан кўрсатилади ва уларни бартараф этиш йўллари ўргатилади.

- ўтилган мавзуни такрорлаш - 5 дақиқа

Ўтилган мавзуни такрорлашда инновацион усуллардан фойдаланиш мумкин. Масалан, “Кластер” усулида тўғарак аъзоларига ўқитувчи ролини бажариш таклиф этилади. Бунда тўғарак аъзоси ўзининг бор билим ва имкониятини ишга солиб, бу вазифага ижодий ёндашади. Проектор орқали намойиш этиладиган бирон-бир техник модел чизмаларини ва унинг ясаиш технологиясини босқичма-босқич изоҳлаб беради.

- янги мавзу баёни - 30 дақиқа

Янги мавзу баён этишни тўғарак раҳбари “БББ” усулидан бошлайди. Бу усул ёрдамида тўғарак раҳбари тўғарак аъзоларининг янги мавзуга оид бор билимларини, билмоқчи бўлган маълумотларини ва мавзу давомида ўзлаштирган билимларини аниқлаб, таҳлили қилиш орқали кейинги навбатдаги машғулотда шу бўшлиқни тўлдиришга эришади.

Янги мавзуни ёритишдан аввал тўғарак раҳбари мавзуга оид иборалар, таянч сўзлар ва атамалар билан тўғарак аъзоларини таништиради. Ахборот коммуникация технологиялари ёрдамида ёритилган мавзу болалар хотирасида мустаҳкам муҳрланади. Шу боис, тўғарак раҳбари ишчи чизмалар, умумий тасвирлар ва моделнинг ясаиш технологиясини компьютер ёрдамида ёки проектор орқали намойиш этиб, тушунтириб боради.

- амалий машғулот

- 60 дақиқа

Машғулотнинг назарий ва амалий қисмлари бевосита боғлиқликда олиб бориладиган жараёндир. Назарий қисмда берилган билимлар амалий топшириқлар билан мустаҳкамланади. Тўғарак раҳбари ҳар бир изоҳдан сўнг моделнинг чизмада кўрсатилган қисмини мустақил яшани топширади ва ҳар бир тўғарак аъзосининг бажараётган ишини мунтазам кузатиб боради. Йўл қўйилган хатолар тузатилиши лозим. Ўқувчи-ёшларнинг ўзлаштириш даражаси, фикрлаш доираси ҳар хил бўлгани учун, тўғарак раҳбари ҳар бир бола билан индивидуал иш олиб бориши кераклигини унутмаслиги керак. Амалий машғулот давомида гуруҳ бўлиб ишлаш яхши натижа беради.

- ўтилган мавзуни мустаҳкамлаш

- 10 дақиқа

Ўтилган мавзуни мустаҳкамлаш мақсадида бажарилган топшириқни тақдимот (презентация) қилиш усулидан фойдаланиш мумкин. Ҳар бир гуруҳдан вакил ўқувчи амалий вазифани қандай бажарганларини чизма ва модел ёрдамида ёритиб беради. Гуруҳнинг бошқа аъзолари мавзуга оид қўшимчалар қилишилари мумкин.

- уйга вазифа бериш

- 5 дақиқа

Уй вазифаси синф тахтасига ёзиб қўйилиши ёки махсус кўргазмали ёзув (баннер ёки плакат) ёрдамида намойиш этилиши мумкин. Шунингдек, келаси машғулотда қандай мавзуда суҳбатлашишлари қисқача эълон қилинади.

- ўқувчилар билимларини баҳолаш

- 5 дақиқа

Очиш машғулотда фаол иштирок этган тўғарак аъзолари рейтинг тизимида белгиланган асосда баҳоланади. Машғулот давомида танлов ёки мусобақа ташкил этилган бўлса, эсдалик совғаси тақдим этилиши мумкин. Сўнгра тўғарак раҳбари тўғарак аъзолари билан хайрлашиб, уларни кузатиб қўяди.

Очиқ машғулотга турли таълим муассасаларидан педагоглар таклиф этилади. Меҳмонлар машғулот давомида тўғарак фаолияти билан танишар эканлар, шу билан бирга, тўғарак раҳбарининг ўзига хос иш тажрибасини ўрганадилар, ютуқ ва камчиликларни таҳлил этадилар. Демак, очиқ машғулот тўғарак раҳбарининг иш тажрибасини оммалаштиришда асосий восита ҳисобланади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Техникавий таълимни оммалаштириш. Тошкент – 2006.
2. Мактабдан ташқари таълим муассасаларида ижодий муҳитни яратиш кўникмаларини шакллантириш бўйича тавсиялар. Тошкент – 2008.
3. Ўзбекистон Республикаси халқ таълими вазирлигининг “Мактабдан ташқари таълимга қўйилган Давлат талабларининг такомиллаштирилган лойиҳасини тажриба-синовдан ўтказиш ҳақида”ги 225-сонли буйруғи асосида тажриба-синовга қўйилган тўғаракларнинг дастурлар тўплами. Тошкент – 2008.

Электрон манбалар:

1. www.ziyonet.uz
2. www.kitob.uz
3. www.texnik_ijodiyot.uz
4. www.ebiblioteka.uz

6-7

4-9

2-11

12-1

10-3

8-5